

JERZY DATA, HENRYK MAZURSKI

Lasy Państwowe innych resortów na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinie — aktualna sytuacja i kierunki rozwoju*

State Forests of Other Departments on the Territory
of the Regional Management of State Forests in Szczecin
— Today's Situation and Directions of Development

Ogólna charakterystyka lasów RDLP w Szczecinie

Lasy Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinie położone są w północno-zachodniej części kraju, a ich zasięg pokrywa się w zasadzie z granicami województw szczecińskiego i gorzowskiego. Powierzchnia ogólna gruntów zarządzanych przez nadleśnictwa wchodzące w skład RDLP, według stanu na dzień 31.12.1991 r. wynosi 665,2 tys. ha — z tego 99,6% leży w granicach administracyjnych wymienionych województw. Pozostałe 0,4% położone jest na terenie województw zielonogórskiego i koszalińskiego.

W województwie gorzowskim lesistość wynosi 44,6%, co lokuje go pod tym względem na 3 miejscu w kraju, a województwo szczecińskie 26,9% z lokatą na 23 miejscu w kraju.

Powierzchnia leśna Regionalnej Dyrekcji LP w Szczecinie wynosi 610,5 tys. ha, co stanowi 9% powierzchni gruntów leśnych zarządzanych przez PGL Lasy Państwowe. Tereny leśne RDLP położone są w dwóch krainach przyrodniczo-leśnych i obejmują dzielnice:

- w Krainie I Bałtyckiej: Wysp Bałtyckich, Pasa Nadmorskiego, Niziny Szczecińskiej, Pobrzeża Słowińsko-Kaszubskiego, Pojezierza Wałecko-Myśliborskiego;
- w Krainie III Wielkopolsko-Pomorskiej: Pojezierza Lubuskiego, Borów Nadnoteckich, Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

* Artykuł został opracowany na podstawie referatu wygłoszonego na sesji PTL pt. "Leśnictwo w procesie przemian społeczno-politycznych kraju".

Zarówno geograficzne jak i klimatyczne tereny będące w zasięgu działania RDLP są znacznie zróżnicowane, stąd warunki produkcji leśnej w poszczególnych nadleśnictwach są bardzo różne. W planach urządzania lasu wyodrębniono na terenie RDLP 13 typów siedliskowych lasu, przy czym:

- siedliska borowe stanowią 79,5% (w tym: Bśw — 39,2%, BMśw — 36,0%),
- siedliska lasowe — 16,4% (w tym: LMśw — 10,3%, Lśw — 5,1%),
- olesy — 4,1% (w tym: Ol — 3,7%).

Dominującym gatunkiem w lasach RDLP jest sosna, zajmująca jako gatunek panujący 79,2% powierzchni leśnej. Udział ten odpowiada udziałowi siedlisk borowych w powierzchni gruntów leśnych wynoszącym 79,5%. Z pozostałych gatunków znaczenie gospodarcze mają buk, dąb, olsza, brzoza i świerk, żaden jednak z nich nie zajmuje jako gatunek panujący ponad 5% powierzchni leśnej.

Znaczną powierzchnię lasów RDLP, bo około 18% stanowią drzewostany, młodniki i uprawy leśne założone na gruntach porolnych. Pod względem ilości lasów na gruntach porolnych RDLP Szczecin zajmuje drugą lokatę w kraju — po RDLP Olsztyn. **Struktura wiekowa lasów** położonych na terenie RDLP w Szczecinie — zarządzanych przez nadleśnictwa — przedstawia się następująco:

☐ drzewostany w wieku do 40 lat	45,4%
☐ drzewostany w wieku 41–80 lat	35,3%
☐ drzewostany w wieku 81–100 lat	11,7%
☐ drzewostany w wieku powyżej 100 lat	6,6%
☐ powierzchnia leśna niezalesiona	1,0%

Przeciętny wiek drzewostanów wynosi 49 lat.

Zapas drewna na pniu ustalony dla RDLP na podstawie aktualizacji stanu zasobów drzewnych, przeprowadzonej przez BULiGL na dzień 01.01.1991 r. wynosi 104,8 mln m³ grubizny brutto, co stanowi 8,2% zapasu drewna na pniu w Lasach Państwowych. **Struktura masowa gatunków** w ogólnym zapasie drewna na pniu przedstawia się następująco:

☐ sosna, modrzew	75,9%
☐ świerk, daglezja	2,0%
☐ buk	6,4%
☐ dąb, klon, jawor, jesion, wiąz	6,1%
☐ brzoza, akacja	4,3%
☐ olsza	5,0%
☐ grab	0,1%
☐ pozostałe gatunki liściaste	0,2%

Przeciętna zasobność drzewostanów wynosi 173 m³/ha, a przeciętny roczny przyrost masy — 3,53 m³/ha. Lasy ochronne oraz rezerwaty przyrody zajmują 26,7% powierzchni leśnej RDLP. Pozostałe 73,3% powierzchni leśnej stanowią lasy gospodarcze.

Na podstawie wyników wielkopowierzchniowej inwentaryzacji zdrowotnego i sanitarnego stanu lasów, przeprowadzonej w Lasach Państwowych wg stanu na 30 września 1991 r., lasy Regionalnej Dyrekcji LP w Szczecinie zostały zaliczone do I obszaru zdrowotności

lasu o stosunkowo zdrowych drzewostanach. Przeciętny wskaźnik uszkodzenia drzew w drzewostanach RDLP wynosi 0,79.

Etat roczny ustalony według obowiązujących planów urządzania lasu w skali RDLP przedstawia się następująco:

☐ grubizna ogółem	1 643,3 tys. m ³
w tym liściaste	3 372,4 tys. m ³
☐ użytki rębne	957,1 tys. m ³
☐ użytki przedrębne	689,2 tys. m ³

Powierzchniowy rozmiar trzebieży wg planów urządzania lasu wynosi 38,6 tys. ha rocznie z tego w drzewostanach:

☐ II kl.w.	12,8 tys. ha
☐ III kl.w.	12,2 tys. ha
☐ IV i st. kl.w.	13,6 tys. ha

W skład Regionalnej Dyrekcji LP w Szczecinie wchodzi 31 nadleśnictw — z tego na terenie woj. gorzowskiego położonych jest 18 nadleśnictw, a na terenie woj. szczecińskiego 13. Przeciętna powierzchnia nadleśnictwa wynosi 21,5 tys. ha, w tym pow. leśnej 19,7 tys. ha.

Struktura własnościowa lasów w zasięgu terytorialnego działania RDLP

Struktura własnościowa lasów położonych w zasięgu terytorialnego działania Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinie, tj. w granicach administracyjnych województw szczecińskiego i gorzowskiego, wg danych GUS (opracowanie z czerwca 1991 r.) — przedstawia się następująco:

☐ 1. Lasy Państwowe	638,7 tys. ha
w tym:	
a) zarządzane przez nadleśnictwa	608,0 tys. ha
b) wchodzące w skład Parków Narodowych: Drawieńskiego i Wolińskiego	9,2 tys. ha
c) zarządzane przez inne jednostki organizacyjne oraz znajdujące się w zasobach PFZ	21,5 tys. ha
☐ 2. Lasy niepaństwowe	7,9 tys. ha

Lasy Państwowe zarządzane przez inne jednostki organizacyjne oraz lasy PFZ zlokalizowane na terenie RDLP w Szczecinie stanowią 8,4% lasów tej kategorii w kraju. Aktualne podporządkowanie tych lasów obrazują dane zawarte w tabeli.

Stan lasów państwowych zarządzanych przez jednostki innych resortów

W marcu 1992 r., wykonując polecenie Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, służby techniczne nadleśnictw dokonały wstępnej lustracji i oceny stanu lasów państwo-

TABELA
Podporządkowanie lasów różnej własności na terenie RDLP Szczecin

Wyszczególnienie	Powierzchnia w ha		
	woj. gorzowskie	woj. szczecińskie	Razem
Lasy podporządkowane wojewodom (lasy jednostek zaliczanych do działu gospodarki narodowej — "Rolnictwo")	4 343	9 138	13 481
Lasy uporządkowane Min. Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej	256	1 793	2 049
Lasy podporządkowane Min. Edukacji Narodowej	127	72	199
Lasy podporządkowane Min. Przemysłu	–	31	31
Lasy podporządkowane Min. Transportu i Gospodarki Morskiej	–	841	841
Lasy Państwowego Funduszu Ziemi	741	1 182	1 923
Lasy Komunalne	350	2 334	2 684
Inne	52	193	254
Ogółem	5 869	15 584	21 453

wych, nie będących w zarządzie nadleśnictw, ze szczególnym uwzględnieniem lasów państwowych gospodarstw rolnych. W wyniku rozpoznania terenowego oceniono, że stan tych lasów na przeważającej części powierzchni jest niezadowalający, a nawet zły.

Wiele pozycji figurujących w ewidencji gruntów jako lasy, faktycznie stanowi zadrzewienia lub zakrzaczenia śródpolne, parki, a nawet nieużytki. Niektóre z nich powinny być uznane za użytki ekologiczne, w trybie przepisów art. 30 ustawy z dnia 16.10.1991 r. o ochronie przyrody.

Duża ilość drobnych kompleksów leśnych jest umiejscowiona wśród gruntów rolnych i nie ma do nich dróg dojazdowych. Lasy państwowych gospodarstw rolnych oraz PFZ są ogólnie zaniedbane, brak jest fachowego nadzoru nad gospodarką w tych lasach. Plany urządzania lasu nie są realizowane lub straciły ważność, a prowadzenie dokumentacji wykonanych w lesie czynności gospodarczych stwierdza się sporadycznie. Występuje znaczna powierzchnia halizn, płazowin oraz przepadłych upraw.

Cięcia rębne oraz przedrębne wykonywano zwykle w związku z potrzebami ekonomicznymi gospodarstw i to głównie w drzewostanach starszych, obniżając niekiedy drastycznie zadrzewienie i powodując przerwanie zwarcia. Cięcia z chęci osiągnięcia maksymalnego dochodu nasiliły się szczególnie w ostatnich dwóch latach. Wynikiem tego są drzewostany nadmiernie przeredzone, lukowate, a nawet płazowiny. Sporadycznie wykonywano cięcia o charakterze sanitarnym. Efektem tej, nieprawidłowej działalności są drzewostany złej jakości hodowlanej i technicznej. Celem wstrzymania dalszej nadmiernej i nieprawidłowej wycinki drzew w omawianych lasach, wojewodowie zobowiązali zarządców tych lasów do przedkładania nadleśniczemu wniosków o wycinkę drzew do zaopiniowania.

Działania organizacyjne w zakresie przejmowania w zarząd nadleśnictw lasów państwowych zarządzanych dotychczas przez inne jednostki oraz lasów i gruntów przeznaczonych do zalesienia PFZ

Zgodnie z przepisami art. 74 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach, lasy państwowe stanowiące własność Skarbu Państwa, oraz lasy i grunty przeznaczone do zalesienia, znajdujące się w zasobach PFZ, przechodzą w zarząd Lasów Państwowych. Zasady oraz tryb przekazywania tych lasów w zarząd właściwych terenowo nadleśnictw ustalił Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w stosownych pismach skierowanych do wojewodów, ministrów i kierowników urzędów centralnych.

W celu usprawnienia realizacji zadań wynikających z art. 74 ustawy o lasach, Regionalne Dyrekcja LP spisała porozumienie z urzędami wojewódzkimi, w którym określono tryb postępowania w tym zakresie. Zgodnie z porozumieniem kierownicy urzędów rejonowych powołują komisje, które dokonują oględzin działek leśnych podlegających przekazaniu i oceny zgodności dokumentów ewidencyjnych z faktycznym stanem na gruncie. Ustalenia komisji, w skład której wchodzi również klasyfikator, dają podstawę do wszczęcia postępowania wprowadzającego niezbędne zmiany w klasyfikacji użytków. Przeprowadzona przez służby techniczne nadleśnictw inwentaryzacja drzewostanów na działkach leśnych podlegających przekazaniu w zarząd Lasów Państwowych, posłuży do ustalenia zadań hodowlano-pielęgnacyjnych.

Zamierzenia w zakresie poprawy lasów państwowych, przejmowanych w zarząd nadleśnictw

Podjęcie działań zmierzających do właściwego zagospodarowania przejmowanych lasów oraz poprawy ich stanu, wymaga zweryfikowania i opracowania wieloletnich planów produkcji szkółkarskiej, zarówno pod względem ilości, jak i materiału sadzeniowego. Odpowiednie zwiększenie rozmiaru produkcji szkółkarskiej w warunkach RDLP Szczecin jest zadaniem szczególnie istotnym z uwagi na przewidywane przeznaczenie do zalesienia dużych obszarów gruntów porolnych, użytkowanych dotychczas przez państwowe gospodarstwa rolne.

Trudności w opracowaniu przez nadleśnictwa wieloletnich planów produkcji szkółkarskiej wynikają ze znikomego zaawansowania prac związanych z ustalaniem granicy rolno-leśnej i w związku z tym brakiem jakichkolwiek informacji w aktualnych planach zagospodarowania przestrzennego na temat gruntów przeznaczonych do zalesienia.

W przejmowanych drągowinach, większe luki (o średnicy przekraczającej wysokość drzewostanu) zaleca się doleśniać cienioznośnymi gatunkami produkcyjnymi, dostosowanymi do warunków siedliska, zaś mniejsze luki i przerzedzenia powinny być uzupełnione krzewami. W lukowatych i przerzedzonych drzewostanach średnich klas wieku — w zależności od siedliska — zaleca się wprowadzanie podszytów liściastych w formie grupowej i kępowej oraz podsadzeń gatunków produkcyjnych do uzyskania II piętra. Najodpowiedniejszy w naszych warunkach jest buk i dąb, jednak należy w szerszym zakresie wykorzystywać do tego celu świerk, lipę i inne gatunki cienioznośne. Duże szkody

w nasadzeniach wyrządzane przez zwierzynę, niestety znacznie ograniczają efektywność hodowlaną tych prac. Istnieje zatem konieczność konsekwentnego i zdecydowanego działania w ograniczaniu nadmiernych stanów zwierzyny płowej oraz zastosowania wielokierunkowych metod zabezpieczania nasadzeń przed szkodami powodowanymi przez zwierzynę.

W drzewostanach młodszych i średnich klas wieku, nawet silnie przerzedzonych i lukowatych, zaleca się ograniczać zręby zupełne na rzecz dolesiania luk i przerzedzeń oraz wprowadzania II piętra. Wykonanie podsadzeń produkcyjnych na siedliskach borów mieszanych i lasów w przerzedzonych drzewostanach uznanych za przydatne do dalszej hodowli, jest jednym z najpilniejszych zadań w przejmowanych przez nadleśnictwo lasach.

Silnie przerzedzone drzewostany starszych klas wieku wymagają uproduktynienia w ramach nieszablonowych, elastycznych, porządkujących cięć rębnych. Będą tu miały zastosowanie małe i nieregularne zręby zupełne gniazda i cięcia częściowe.

Przy odpowiednim składzie gatunkowym i jakości drzewostanów macierzystych zaleca się inicjować odnowienia naturalne w celu uzyskania klasy odnowienia.

Wykorzystując zwiększoną samodzielność, wynikającą z nowej ustawy o lasach, nadleśnictwa w praktyce hodowli lasu przy zagospodarowaniu przejętych drzewostanów powinny stosować znacznie większą elastyczność.

Wnioski

- Celem zahamowania dalszej dewastacji lasów państwowych nie będących w zarządzie LP, należy przyspieszyć proces przejmowania ich przez właściwe terytorowo nadleśnictwa.
- Do czasu formalnego przejęcia tych lasów, nadleśnictwa powinny być upoważnione przez wojewodów do sprawowania w ich imieniu nadzoru nad tymi lasami.
- Z przekazania w zarząd nadleśnictw powinny być wyłączone małe kompleksy leśne stanowiące enklawy wśród gruntów przewidzianych do zagospodarowania rolniczego, bez dróg dojazdowych oraz działki mające charakter użytków ekologicznych w rozumieniu przepisów ustawy o ochronie przyrody.
- Główną przyczyną opóźniającą formalne przejmowanie lasów przez nadleśnictwa będą trudności związane ze sporządzeniem odpowiedniej dokumentacji geodezyjnej oraz brak środków na ten cel.
- Właściwe zagospodarowanie przejmowanych lasów oraz gruntów przeznaczonych do zalesienia wymaga zaplanowania z odpowiednim wyprzedzeniem zwiększenia produkcji szkółkarskiej, głównie gatunków liściastych.